

BÄFVERNYTT

Härnösands Släktforskareförening

NUMMER 33 2006

INNEHÅLL

Sidan 2.

Föreningens styrelse.

Sidan 3.

Ordförande har ordet.

Sidan 6.

Medlemsmöte 6 september.

Sidan 7.

Ådalens industri och personhistoria

Sidan 10.

Litteratur till försälj.

Sidan 11.

Ordaskatten från A till Ö.

Sidan 12.

Medlemsmöte 4 oktober.

Sidan 13. Något om dagar och tideräkning.

Sidan 19. Medlemsmöte 8 november.

Sidan 20.

Lördagsöppet på landsarkivet.

Sidan 21.

Salvera de oskyldiga barnen.

Sidan 25.

Med Hampe på målarresa.

Släktforskarna har firat 15 år

Lördagen den 29 oktober firade vår förening sitt 15-års jubileum. Firandet ägde rum i Mittnordensalen på Landsarkivet, samtidigt som det var ordinarie lördagsöppet.

Vår ordförande Roland Ek höll ett inledningsanförande, där han gav ett perspektiv över vad som skett i föreningen under de gångna åren. Dagens första föredragare var

Lennart von Post. Lennart berättade om hur han och en seglarvän, tack var sin dotters uppmärksamhet vid läsandet av morgontidningen, blev ägare till Lungö fyr. Vi fick en detaljerad beskrivning av fyrplatsens historia, fyrbyggnaden samt övriga byggnader på fyrplatsen. *Läs vidare sidan*

STYRELSE	TELEFON	E-POSTADRESSER mm
<i>Ordf.</i> Roland Ek	0611- 660 81	ke.fr7@telia.com
<i>V.Ordf.</i> Björn Thunberg	0611- 136 69	bjorn.thunberg@home.se
<i>Sekr.</i> Birgit Hallin	0611- 221 26	Benny.hallin@telia.com
<i>Kassör</i> Agneta Olofsson	0611- 221 85	ao@genea.se
<i>Ledamot</i> Örjan Öberg	0611- 221 88	orjan@bakskuru.se
<i>Ersätt.</i> Rigmor Öberg	0611- 221 88	rigmor@bakskuru.se
<i>Ersätt.</i> Barbro Markström	0611- 222 13	barbarea@telia.com
REVISORER		
Björn Nilsson		bjorn.nilsson@mbox342.swipnet.se
Lennart Hellsten	0611- 184 95	
<i>Ersätt.</i> Sixten Lundkvist	0611- 233 22	
VALBEREDNING		
<i>Ordf.</i> Sören Svedberg	0611- 157 84	
Lennart Björklund	0611- 179 86	
Inga Hökengren	0611- 193 49	
KLUBBMÄSTARE		
Astrid Westerlund	0611- 511 352	
Inga Hökengren	0611- 193 49	
Gunvor Svedberg	0611- 157 84	
RED.KOMMITTÉ		
Agneta Olofsson	0611- 221 85	ao@genea.se
Björn Thunberg	0611- 136 69	bjorn.thunberg@home.se
REDAKTÖR		
Åke Omberg	0611- 60685	overdal@telia.com mobil: 070-34 34 841
ANSVARIG UTGIVARE		
Roland Ek	0611- 660 81	ke.fr7@telia.com

**Medlemsavgiften är 100:-
 Familjemedlem 35:-
 Företag/Föreningar 200:-**

Försäljning av vissa lösnummer. Priset 20kr + porto. Innan betalning sker tag kontakt med Agneta på 0611-22185 eller ao@genea.se så får du veta tillgängliga

ORDFÖRANDE HAR ORDET

En ny släktforskar-säsong har nu börjat.

Vad kommer att hända framöver. Förutom våra sammankomster så är det nytt med släktforskningens dag 18 mars.

Vad som skall hända den dagen för att väcka intresset för släktforskning finns det inget program för ännu. Det är ju lördagsöppet på landsarkivet den dagen så det är ju lämpligt att vara där med släktforskningens dag. Hör gärna av er med förslag till program.

Jag vill också vädja till medlemmarna att vara mera aktiva och hjälpa till med olika aktiviteter som anordnas. Vid framställningen av exempelvis CD-skivor behövs det flera som hjälper till med koll av basmaterial.

När det gäller framställningen av Viksjö-och Stigsjö i CD-format vill jag främst tacka Agneta Olofsson med flera som har lagt ned ett mycket berömvärt arbete i det här sammanhanget.

Vidare kan det bli en resa till Vasa i Finland, beroende på hur stort intres-

set är, i samband med släktforskar-sammankomst som anordnas där 25/3. De flesta "gamla" släkter i Ångermanland har ju rötter i Finland.

Medlemstidningen Bäfvernytt, vill alltid ha något att "gnaga" på. Kontakta Åke Omberg.

Tänk också på att betala medlemsavgiften 100:-, postgiro 436116-8.

Vi skall väl också avsluta säsongen med någon utflykt. Det finns idéer som vi får återkomma till.

Sprid ut att landsarkivet har lördagsöppet 28/1, 25/2, 18/3, 22/4, kl. 10.00-15.00

Väl mött på möten och landsarkivet !

Roland Ek

Lennart von Post

Den detaljerade dokumentationen med handritade tuschritningar på alla detaljer beskrevs. Vidare fick vi en god bild av hur livet på en fyrplats kunde gestaltas sig. Slutligen berättade han om fyrens återtändande för några år sedan. Efter detta följde en fikapaus där föreningens medlemmar bjöds på kaffe eller te samt smörgåstårter. Det fanns även tid för gemytlig samvaro innan dagens andra föredragare tog vid.

Hans-Erik Bergman berättade under rubriken "Härnösand – maritim mötesplats". Till ett stort antal bilder berättade Hans-Erik om sågverksepoken i mellannorrland samt om de skeppsvarv som funnits i Härnösand.

Hans-Erik Bergman

Därefter gled han in på dagens situation och vad som kan göras för att skapa framtida arbetstillfällen. En framkomlig väg är upplevelseturism eftersom Härnösand har en väl skyddad hamn och ligger nära Höga-Kustenområdet.

Här redogjordes för planerna att skapa ett maritimt center i KA5:s gamla båthamn. Slutligen fick vi veta att just denna dag skulle ett mindre fartyg landvägen anlända till Härnösand. Det är det gamla fartyget Sandslån V, som i dag heter Madam Flod, som inköpts från Göteborg. Fartyget ska renoveras av elever på Folkhögskolan samt sedan sättas i Trafik i Härnösandsområdet. Tanken är att fartyget skall vara klart

till år 2008, exakt 100 år efter det att det levererades från Härnösands mekaniska verkstad och Varf AB. Dagen avslutades med dragning på det lotteri som sålts under höstens medlemsmöten. Vinnarna kunde välja vinster från ett digert prisbord bestående av både böcker och CD-skivor. Ett 50-tal personer hade kommit för att lyssna på föredragen och delta i firandet. Glädjande nog fick föreningen ett antal nya medlemmar denna dag.

Läs vidare nästa sida

Några publikbilder från jubileét

Läs vidare sidan 18

Minnesanteckningar Medlemsmöte Härnösands Släktforskare

Tisdag 6 september 2005 Landsarkivet, Mittnordensalen

Ordförande Roland Ek öppnade mötet.

Dagordningen godkändes av de 30-tal personer som var närvarande.

Informerades om återstående medlemsmöten under 2005.

– Tisdag 4 oktober kl. 18.00 besök av Per Hammarström ”1800-talets Judeinvandring”.

– Tisdag 1 november kl. 18.00 besök av Gudrun Brännberg ”Målare i Härnösandstrakten”.

– Tisdag 6 december kl. 18.00 F.n. oklart med föreläsare

Lördag 29 oktober 10.00 – 15.00 har föreningen 15-årsjubileum på Landsarkivet. Programmet för jubileet är ännu inte helt fastlagt och denna punkt återkommer därför vid medlemsmötet 4 oktober.

Lördagsöppet på Landsarkivet kl. 10.00 -15.00 följande dagar under hösten: 24/9 , 29/10 (samtidigt som 15-årsjubiléet), 12/11 (samtidigt som Arkivens dag), 10/12 .

Framfördes önskemål om material till Bäfvernytt. Text och bild kan lämnas till Agnetha Olofsson och/eller Åke Omberg.

Örjan Öberg tar gärna emot material, texter och bilder, för publicering på Ångermanlandsrötter.

Stigsjöprojektet behöver fler frivilliga till att kontrollera materialet. Agnetha kan kontaktas.

Påmindes om inbetalning av medlemsavgiften till föreningen.

Inga Övriga frågor fanns och ordföranden avslutade mötet.

Efter mötet berättade Margareta Grafström, på temat ”Skrock och Folketro”, om vidskepelse i Härnösandstrakten. Bland annat berättades om magin i intima plagg som t ex strumpeband vilka påstods kunna skydda mot diverse faror men också bota diverse krämpor. Margareta tackades med en bukett blommor.

Kaffe serverades

Vid tangentbordet
Birgit Hallin

ÅDALENS INDUSTRI- OCH PERSONHISTORIA

Boktips för genealoger, hembygdsforskare m fl.

Av *Barbro Anderson*

Till standardverken över Ådalens historia hör **Ådalen. Ett bidrag till dess industri- och personhistoria, del I och II**, av Nils H Qvist. De nu 60-åriga, faktarika banden som har en sammanlagd vikt uppemot 4 kg utgavs i Stockholm 1943 och 1946 och trycktes i endast 450 exemplar. För egen del hade jag anledning att titta närmare i dem, när jag samlade bakgrundsuppgifter kring min mormors mor **Johanna Wiklund**, gift Åkerberg. Hon föddes på Sandö glasbruk, Nora församling (Vn) den 20 september 1849 och var dotter till arbetaren vid glasbruket, **Nils Petter Wiklund** (1806-1859) och hans maka **Märta Brita Jonsdotter** (1808-1899), som var bonddotter från byn Gräta i Nora. När jag första gången öppnade de imponerande banden, undrade jag vem författare var. Därför nu först några biografiska notiser om denne välsituerade herre, innan jag går närmare in på arbetardottern **Johanna Wiklund**.

Nils H Qvist

Nils Henrik Qvist (1883-1968) var son till **Nicolaus D Qvist** (1835-1916), ledande industriman i Ådalen och grundare av Strömnäs Ångsågs AB. Nils var ende sonen, men knappast intresserad av företaget, utan hade tidigt visat konstnärliga och estetiska intressen, som han delade med systemen **Elna** (1885-1965). Detta utvecklades senare till ett rent samlande med koncentration på antikvitet och konst. Han skaffade sig dock tidens vanliga utbildning inom trävaruindustrin med utlandsstudier i Tyskland, England, Frankrike och praktik i Sundsvall och Kramfors. Vid Stora Kopparbergs Bergslags kontor i Falun arbetade han 1911-1915, i Stockholm 1916-1918 och sedan i Paris till 1922. Därefter bodde han i Stockholm och hade gemensamt hushåll med systemen. Förmögenheten gjorde att de inte behövde vara yrkesverksamma. Från 1920-talet ägnade de sig helt åt utlandsresor och konst- och antikvitetsamlande. Varje sommar var de i Ådalen, blev intresserade av hembygdsforskning och köpte 1935 Sprängsvikens herrgård. Härnösands stad fick 1968 "Qvista samlingen", som omfattar drygt 500 föremål från 1700- och 1800-talen. Här ingår även svensk och internationell konst av **Chagall, Matisse, Picasso, Ernst Josephson, Otte Sköld och Axel Fridell**. Vid Härnösands konsthalls sommarutställning 2005 visades 24 grafiska blad av **Axel Fridell**, däribland ett porträtt av kamrer **Nils H Qvist**. I förordet säger **Nils Qvist**, att det krävts flera års mödor "av en amatör" att samla all dokumentation, färdigställa manuskriptet och få det sakkunnigt granskat. Hans förhoppning är att verket skall underlätta för andra

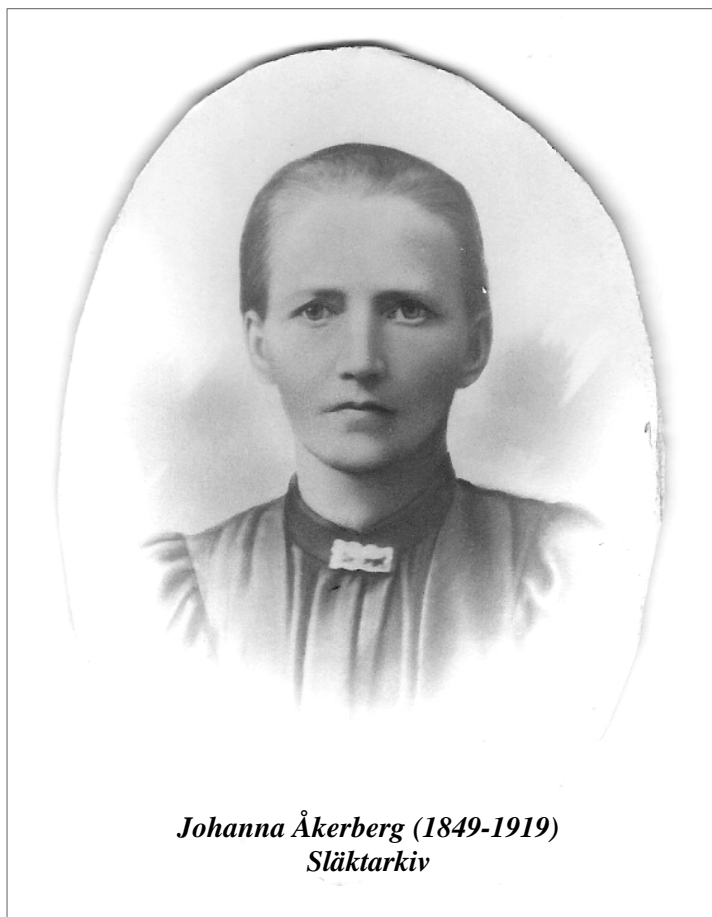
Fortsättning nästa sida

forskare, men också - vilket sägs vara huvudmålet - ”bli en ledtråd för många, vilkas rötter söka sig upp i den ångermanländska jorden”.

Johanna Wiklund

Eftersom mina egna snåriga rottrådar delvis letat sig fram både i den ångermanländska myllan och över dess steniga bergknallar, fann jag i Ådalenböckerna uppgifter som gjorde det möjligt att få en bild av den omgivning, som min mormors mor **Johanna Wiklund** växte upp i. Som nämnts föddes hon 1849 på Sandön, vilken hon lämnade 20 år senare för att tjäna piga i Sundsvall. Där gifte hon sig den 29 november 1874 med arbetaren, senare hyvelmästaren, vid Mons Ångsåg, värmlänningen **Erik Magnus Åkerberg** (1842-1898).

Några av Johannas barnomsår sammanföll med tonsättaren **Franz Berwalds** (1796-1868) disponeringsperiod 1850-1858 på Sandö glasbruk. För ön blev det en expansiv tid med händelser, som Johanna fick vara med om. Visserligen var Berwald i Stockholm stora delar av året, men för hans sommarboende uppfördes en magnifik, trevånings trävilla i tysk borgarstil. Den låg vid älvkanten, inte långt från hyttan, hade flera stora glasverandor och ett torn. Därifrån bjöds en ståtlig utsikt mot Klockestränden. En bit bort uppfördes en ångsåg 1853 och något senare ett ölbryggeri, mellan brädgården och glasbrukskajen. Förutom öl tillverkades ”konstgjord champagne, sodavatten och andra kolsyrade drycker”. Bryggeriet tillkom främst för att glasbruket skulle få avsättning för sina buteljer. Dess specialitet var dock olika typer av fönsterglas. Men man tillverkade t ex också bläckhorn, dricksglas, sockerskålar och karaffer. Vid en värdring av glasbruket 1839 skymtar arbetarnas förhållanden: ”För arbetarnas behov funnos inte mindre än sex byggnader, av vilka tre disponerades av glasblåsarna, två av dagsverkskarlarna och en av brukets änkor. Bad- och bagarstugor jämte nödiga fähus saknades inte heller” (Qvist, s 265, 272).

Johanna Åkerberg (1849-1919)
Släktarkiv

boende uppfördes en magnifik, trevånings trävilla i tysk borgarstil. Den låg vid älvkanten, inte långt från hyttan, hade flera stora glasverandor och ett torn. Därifrån bjöds en ståtlig utsikt mot Klockestränden. En bit bort uppfördes en ångsåg 1853 och något senare ett ölbryggeri, mellan brädgården och glasbrukskajen. Förutom öl tillverkades ”konstgjord champagne, sodavatten och andra kolsyrade drycker”. Bryggeriet tillkom främst för att glasbruket skulle få avsättning för sina buteljer. Dess specialitet var dock olika typer av fönsterglas. Men man tillverkade t ex också bläckhorn, dricksglas, sockerskålar och karaffer. Vid en värdring av glasbruket 1839 skymtar arbetarnas förhållanden: ”För arbetarnas behov funnos inte mindre än sex byggnader, av vilka tre disponerades av glasblåsarna, två av dagsverkskarlarna och en av brukets änkor. Bad- och bagarstugor jämte nödiga fähus saknades inte heller” (Qvist, s 265, 272).

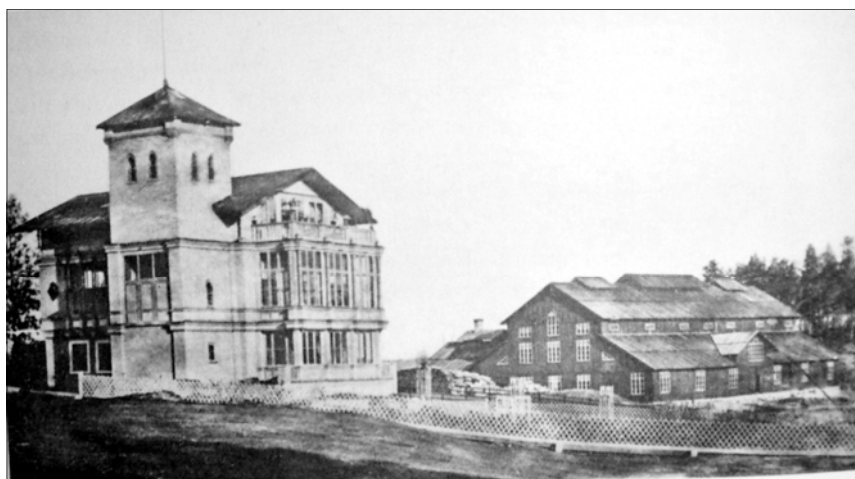
Fortsättning nästa sida

I avsnittet om Sandö finns några fotografier från glasbruks- och sågverkeperioden,

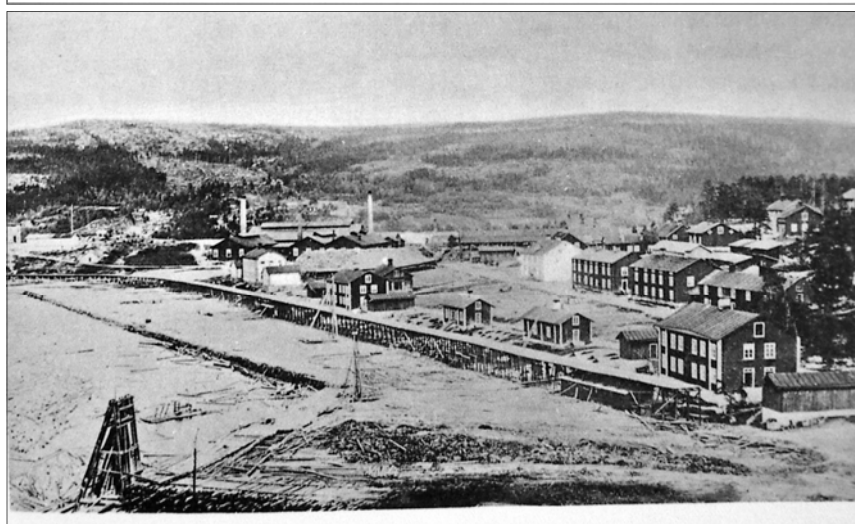

*Franz Berwald (1796-1868)
Bild ur NFB*

vilka ger en kompletterande bild av den omgivning, som Johanna och hennes samtida rörde sig i. På en bild över bruket 1897 finns flera bostadshus. Familjen Wiklund bodde antagligen i ett av dem. **Nils Petter Wiklund** avled den 1 april 1859 och det är möjligt, att änkan senare bodde i "änkehuset". Hon avled först den 21 maj 1899. Här finns också hyttan, där Johanna far arbetade och sågen, så som den såg ut, när Johanna besökte sin mor på 1890-talet. Och naturligtvis finns den pampiga villa, som **Franz Berwald** med familj bodde i. Och kanske skymtade glasbruksarbetarens dotter någon gång skymtade glasbruksarbetarens dotter någon gång disponenten-kompositören eller hörde hans toner från villans sommaröppna fönster.

Disponentvillan och hyttan. Bild ur Ådalen

Sandö glasbruk, arbetarbostäder mm Bild ur Ådalen

Fortsättning nästa sida

Till sist

Sammanfattningsvis kan sägas att *Nils H Qvists* arbeten informerar om Ådalens sågverk från grundandet och framöver. De personer och släkter som presenteras är högreståndsfamiljer i herrgårdsmiljöer, däribland *Qvist, Sahlberg, Gavelius, Hedberg, Scherman, Kempe*. Men glimtvis skymtar arbetarnas vardag. Här tänker jag främst på de väl återgivna fotografierna med fabriksbyggnader, arbetarbostäder och dåtida utsikter över skog och älv. Trots sina 60 år, är böckerna lika aktuella, eftersom korrekta faktauppgifter aldrig kan bli inaktuella. Där-
emot kan de med åren bli föremål för kompletteringar och historiska nytolkningar, som berikar forskningen och leder den framåt.

Referenser:

Anderson, Barbro: En arbetarfamilj vid Mons Ångsåg, Sundsvall, i MGF-Nytt nr 2-3/2004,

utg Midälva Genealogiska Förening, Sundsvall.

Henriksson, Bente: Qvistska samlingen, Härnösands kulturnämnd 1984.

Lundberg, Lennart: Mångmiljonsamling i fara. Nationalmuseum tar gärna över Qvistska samlingen, i Tidningen Ångermanland 20/1 2004.

Nordisk Familjeboks Andra upplaga, artikel: Berwald (1905).

Qvist, Nils Henrik: Ådalen. Ett bidrag till dess industri- och personhistoria, del I och II, Stockholm 1943, 1946.

Svensk bokkatalog för åren 1941-1950, Stockholm 1960.

LITTERATUR SOM VI HAR TILL FÖRSÄLJNING

Folke Åsén har sammanställt **Ljustorpsbor 1500 till 1800-talet**. Finns nu på CD-skiva och kostar **200Kr + 45Kr porto**.

Stigsjö 1600 - 1800. Omarbetad version. Pris **200Kr + 45Kr porto**.

Nora Tingslag 1700 - 1799. Sammanställning av Britta Ulander. **Pris 200Kr + 45Kr porto**. Nora Tingslags omfattar socknarna i Bjärträ, Skog & Nora samt fram till år 1757 även Högsjö & Gudmundrå.

Sigurd Sjärdins Viksjöbor 1500-1800 har nu omarbetats och överförs till CD (med diverse rättelser och tillägg). **Kallas i det nya formatet för Viksjö byar och gårdar 1600 - 1800** och kostar **200Kr + 45Kr porto**.

Övrig litteratur som vi säljer: *Isak Grapes kyrkbok (Burträsk)*, **200Kr + 65Kr porto**

Hemsösläkter av Daniel Lundgren, slutsåld men det finns 1 ex. till salu på Landsarkivet.

Som ersättning kommer en Hemsö-CD att ges ut. Det är dock osäkert när det arbetet kan påbörjas.

Beställ genom att sätta in beloppet på **postgironummer 43 61 16 - 8, Härnösands släktforskare**.

(Obs, glöm ej att ange namn och adress samt vad beställningen avser).

ORDASKATTEN från A till Ö

Vi ska på begäran publicera ett förenklat landsmålsalfabet som lätt kan läras. 1) Det mycket vanliga vokalljud som ligger mellan å och ö nedtecknas med en (8). 2) Det tjocka l-ljudet betecknas med stort L, även mitt i ett ord), 3) Tjockt n-ljud skrives med stort N.

av Ola Johansson

Na delen = En och annan.

Nagäschänär = Någorlunda.

Nägärst = Någonstädes.

Nallta = Något lite.

Narana = Träpluggar i timmervägg.

Navar & navarvina = Borr och borrväng.

Neadela = Särkens nedre del. Övre delen var av finare kvalité och kallades ”*ommadeln*”.

Nean-ätt = Nedre delen, nedåt.

Nedren = Nedlåtande, vänlig.

Ne-göra = Okväda.

NjuvLä = 1) Skrynkla ihop, Gömma undan.

No = Ho.

Nola-rönne-vattnä = Vatten som rinner norrut. Ansågs ha läkande kraft.

NoL-att = Norrut.

Nyst-ben = Nystfot, nystkrona.

Nyvarninga = Oplogad väg efter ymnigt snöfall.

Nåk, nåkt = 1) Ful, 2) Otrevligt arbete.

Nåkk = Framspringande stock överst på en ryggsås.

NåL = övre delen på kvarnaxeln.

Nåppä = 1) Plocka, 2) Snabbt fatta tag i.

Nåt = Fog, springa mellan stockarna i väggen.

Nä nä män = Ingalunda.

Näppt = Knappt.

Nätting = Nejonögon.

Näv = 1) Fågelnäbb 2) Lång näsa.

Nävafyll = Full hand.

Näver-ryva = Trattliknande primitiv skopa av näver, Kallas på vissa orter för ”riva” (nävret är lösrivet).

Näver-ski = Taklist på nävertak.

Näversko-mil = Den vägsträcka som avverkas medan ett par näverskor blir utslitna.

Nö-bädd = Storbjuden.

Nökka = Nyttja.

Nöa = Nåda, Nita.

Fortsättning nästa nummer

Medlemsavgifter för 2006

betalar du enklast genom att använda
föreningens postgiro: **43 61 16 - 8**

Minnesanteckningar Medlemsmöte Härnösands Släktforskare

Tisdag 4 oktober 2005 Landsarkivet, Mittnordensalen

Ordförande Roland Ek öppnade mötet.

Dagordningen godkändes av de 40-tal personer som var närvarande.

Informeras om återstående medlemsmöten under 2005.

– Tisdag 1 november kl. 18.00 besök av Gudrun Brännberg ”Målare Härnösandstrakten”.

– Tisdag 6 december kl. 18.00 besök av Göran Andersson ”Mästare i trä”.

Lördag 29 oktober 10.00 – 15.00 har föreningen 15-årsjubileum på Landsarkivet. Programmet är ännu inte helt fastlagt men det är klart med föredrag av Lennart von Post ”Lungö fyr och dess personal”, föredrag av Hans E Bergman ”Härnösands maritima historia”, förtäring för medlemmar, släktforskning, lotteri.

Lördagsöppet på Landsarkivet kl. 10.00 -15.00 följande dagar under hösten: 29/10 (samtidigt som 15-årsjubiléet), 12/11 (samtidigt som Arkivens dag) och 10/12.

Framfördes önskemål om material till Bäfvernytt. Text och bild kan lämnas till Agnetha Olofsson eller Åke Omberg.

Uppmaning till medlemmarna att ta del av innehållet på Ångermanlandsrötter via Genealogi.se Örjan Öberg tar gärna emot material till sidan.

Stigsjöprojektet är i sitt slutskede men behöver fler frivilliga till att kontrollera materialet. Agnetha kan kontaktas.

Påminnelse om inbetalning av medlemsavgiften till föreningen. Inga Övriga frågor fanns och ordföranden avslutade mötet.

Efter mötet berättade Per Hammarström, doktorand vid Uppsala Universitet,

Per Hammarström

om ”1800-talets judeinvandring”. Bland annat lästes några rader ur ett av författaren Olof Högbergs verk. Nämnda rader visar på en negativ syn på de judar som kom till Högsjö omkring 1860. Per presenterade några historiska hållpunkter som verkade avgörande för judeinvandringen i Sverige, vilka resulterade i att det mellan 1850-1920 invandrade *fortsättning nästa sida*

3000-4000 judar från Östeuropa till Sverige. Tillväxten inom skogsindustrin angavs som den troliga orsaken till att några judar bosatte sig i Västernorrland. Många av dem ägnade sig åt gårdfarihandel. Antalet judar i Härnösand var få medan de flesta av dem bosatte sig i Sundsvall och etablerade där firmor. Därmed kunde de också ta del i föreningslivet, få en judisk begravningsplats och grunda en mosaisk församling. Omkring 1937 upphörde det judiska livet i vårt

distrikt då många hade flyttat härifrån och de som var kvar hade assimilerats till svenskt liv och leverne. Per tackades för den intressanta föreläsningen med några böcker. Kaffe serverades och under fiket såldes lotter för dragning vid jubileet.

Vid tangentbordet
Birgit Hallin

Något om dagar och tideräkning

av *Barbro Markström*

När man tittar på t.ex. vigseldatum, slås man ibland av, att anfäderna gifte sig på udda dagar. Så är t.ex i min släkt den 2/2 ett vanligt giftermålsdatum. Att dom inte väntade till pingst tänker jag och tittar efter, är hon manne gravid? Men inte då! Den andre i andre är Kyndelsmäss och ett mycket romantiskt vigseldatum, visade det sig, när jag kollade ordentligt.

Innan jag lägger ut hela kalendern med alla helgon och apostlar, vill jag säga några ord om kalendern i största allmänhet. Det var Julius Caesar, som år 46 före Kristus införde den kalender, som kallas den Julianska. Dess år består av 365 dagar och året delas in i 12 månader. Att september, oktober, november och december heter som de gör beror på, att de tidigare varit de sjunde, åttonde, nionde och tionde och sista månaden på ett år, som ifrån början hade nyårsdagen i början av mars. På Julius Caesars tid hade man redan flyttat tillbaka nyåret till den värsta vintermånadens början. Kalendern fungerade till en början bra, men skottåren räckte inte till att utjämna dagantalet och i slutet av femtonhundratalet hade året 10 dagar för mycket. Påven Gregorius den trettonde beslöt då, att man helt enkelt skulle hoppa över de överskjutande dagarna. Den 5:e oktober fick bli den 15:e. Sverige hade inte bråttom, först 1753 gick man här över till den Gregorianska kalendern, efter att under 1700-talet ha gjort åtskilliga justeringar. Det året fick februari endast 17 dagar.

Fortsättning nästa sida

De flesta dagarna hade ett helgonnamn, man kallar dem helgondagarna. Både nordiska helgon och kontinentala finns representerade. Efter reformationen finns inte dagar som t.ex. 28/1 Thomas av Aquino, Gregorius, påve 10/1 och liknande kvar, men många kända helgonnamn fanns kvar liksom lokala helgon och apostlar.

Här uppe i Norden där städerna var få, var det viktigt för allmogen, att marknadsdagarna var lediga dagar, så vid Herredagen i Lödöse år 1640 bestämdes att helgfirande skulle ske vid följande marknadsdagar: Johannes Döparens dag, 24/6, Matteusdagen 21/9, Mikaelidagen 29/9, Pauli omvändelse 25/1, Filippus, Jacob 1/5 Valborgsmässa, Petrus och Paulus 29/6 Persmässa, Marie födelse 8/12, Laurentius 10/8, Olof 29/7.

I Uppsala firades redan Distinget vid Kyndelsmäss 2/2, en urgammal helgdag andra fullmånen efter jul. Andra lokala mässtdagar fanns också: Siffersmässa i Växjö. Den helige Sigfrid 15/2

Eskilsmässa i Eskilstuna 11-12/6 Den helige Eskil. Och i Skåne Mårtensmäss 11/11 Den helige Mårten.

Botvidsmässa 28/7, Den helige Botvid. Även Olsmässa. S:t Olof 29/7

Eriksmässa 19/5. Erik den helige.

Brittsmässa 7/10. Den heliga Birgitta

Hindersmässa 19/1 Biskop Henrik av Uppsala (S:t Eriks kaplan under korståget i Finland)

Davidsmässa 25/6 senare 15/7

Larsmässa 10/8 Den helige Laurentius

Mickelsmäss 29/9 Ärkeängeln Mikael

Korsmässa 14/9

Helgonamässa 1/11 Allhelgonadagen.

Tomasmäss 21/12 Den helige Thomas.

Enligt Uppsalamissivet från 1514 fick ingen handel börja förrän gudstjänsten avslutats.

En vers i Bondepraktikan som ursprungligen kommer från latinet lyder:

Sanct Clemets vill oss vintern giva (23/11)

Sanct Peder vill oss våren indriva (22/2)

Sommaren förer Sanct Urban (25/5)

Hösten Sanct Symforian (Aposteln Bartolomeus 22/8)

Till dessa marknadsdagar lades också tingsrätternas sammankomster. De som förbrutit sig dömdes till böter, fästning eller spöstraff och tidigare gatlopp. Afrad (arrenden) skulle erläggas vid Tomasmässan 21/12. Uppsägningar av afrad skedde på Eriksmässan 18/5 och skulle verkställas vid Kyndelsmäss 2/2.

Anställningsterminer var påsk – Mickelsmäss, ibland pingst - Mårtensmäss. Vi avskaffade tidigt anställningsterminer i Sverige. När jag arbetade i Tyskland i min ungdom hade man dem fortfarande kvar där (på 1960-talet).

Fortsättning nästa sida

Lapparna i Ångermanland var Kronolappar eller Konungalappar under medeltiden och betalade skatt till konungen. Då deras arbetsförhållanden inte medger annat, uppkom julmarknaden mellan Tomas och Agnes ungefär, vårmarknad omkring påsk och höstmarknad vid Mikael och korsmässohelgerna, när de var på väg från fjällen. Och återigen på sensommaren, när de passerade skogslandet på väg österut. Mycket dividerande föregick deras godkännande av detta. Främst med Västerbottenslapparna, som faktiskt tillbringade vintern vid kusten under 1700-talet och fann det svårt att passa tiderna, (sälfske förmodligen). Med bönder och nybyggare handlade de helst om sommaren, när dessa var uppe i skogslandet för att fiska.

Det finns brev sparade från drottning Kristinas regering, där hon förhör sig hos landshövding Mörner om ”hvarest uti lappmarken finnes läghelighet att upp-sätta Kyrkior och förordna Marknadzplatzer.” Det gällde då Åsele lappkyrka ifrån 1648 i Anundsjö och Åsele marknad. Ångermanlandslapparna var ju redan ganska utträngda och i den mån de fanns, redan bosatta i skogslandet vid den tiden. Jag är inte säker på att ordet siitas, sameby har samma betydelse här som längre norrut. Så det var nog samer från norr och bofasta ångermanlands-samer, sydsamer som bevistade marknaderna. Köpte och sålde, betalade sin skatt och fullgjorde sin kyrkoplikt samt i förekommande fall dömdes för de för-seelser de gjort sig skyldiga till. I ett tingsprotokoll från 1659 ”blev allvarligen påbjudet, att lappallmogen sig hörsamligen till gudstjänsten vid Åsehlet inställa om jul, påsk och pingstedag samt storbönedagar och andre tider. Om nyårsda-gen att söka laga ting och sina varor på rätta marknadsplatsen avyttra.” Även Junsele, Ramsele och Fjällsjö nämnes i detta sammanhang.

Apostladagarna behölls till kalenderreformen 1772.

Tvåhundra år senare 1972 blev det tillåtet för den som vill, att ge ut en almanacka. Esselte Almanacksförlag var den första att göra så år 1986. Från 1993 har en ny namnlängd införts, som även givit namn åt de kyrkliga helgdagar som tidigare saknade namn. Kyndelsmäss är Marja och Mia, Marie bebådelsedag Mary och Marion, Johannes döparens dag John och Jan o.s.v.

För den som vill läsa mera rekommenderas: Karl-Henrik Martling; Kyrkans år och dagar 1993 och P Adalbert Engelhart OSB , 1997, jag har också läst tingsprotokoll och en del särtryck från Riksarkivet, som jag hittade på UB i Umeå. Jag har några nytryckta almanackor av den typ man ger bort i födelsedagspresent ”i stället för blommor”. I dem ser jag att år 1911 hölls marknader i Lycksele 12 – 15 januari, Nederkalix 11 – 14 januari, Åsele 10 – 13 januari, Överkalix 18 – 20 januari, Arjeplog 9 – 12 februari, Gällivare vid vårtinget i februari. Jokkmokk 1 – 3 februari, Burträsk 21 – 23 mars, Bygdeå 14 – 16 mars, Lycksele 9 – 11 mars, Lövånger 17 – 19 mars, Nysätra-Nybyn 16 – 18 mars, Umeå 3 – 5 mars, Östersund 15 – 18 mars, Stockholm-Ladugårdsgärde 3:e maj, Luleå gammelstad 29 – 31 september, Östersund 13 – 15 september (större frimarknad), Övertorneå 3 – 5 november och Backe i Fjällsjö socken 4 – 7 december.

Fortsättning nästa sida

Detta år finns också med en längre artikel av Anna-Lisa Hellgren om tänderna och deras vård.

En artikel av professor Sten Wahlund; ”Böra ej de partiellt arbetsföra inpassas i arbete?” är införd år 1941. Det året hölls marknad i Lycksele 9 – 11 januari, Jokkmokk 5 – 6 februari, Arjeplog 13 – 15 februari, Lycksele 6 – 8 mars, Östersund 12 – 15 mars och 10 – 13 september samtliga kreaturs-och-hemslöjdsmarknader.

I södra Sverige hålls marknaderna i betydligt större antal och främst under sommarhalvåret. I Ångermanland grundades Örnköldsvik år 1890 och Sollefteå år 1917 men det borde ju inte ha hindrat kreatursmarknad att hållas. Plats för en ung hembygdsforskare!

Gamla helgondagar i januari

- 1/1 Fulgentus av Ruspe, eremit
- 2/1 Basilius den store, biskop
- 3/1 Genovefa, Paris skyddshelgon
- 4/1 Angela av Folgius, mystiker
- 5/1 Simon Styliten
- 6/1 Epifania Domini, trettondagen
- 7/1 Raymundus av Panafort, mystiker 1200
- 8/1 Severin, 500-talsabbot
- 9/1 Julian och Basilissa, 300-talsmartyr
- 10/1 Gregorius, 1200-talspåve
- 11/1 Maria Elekta, Karmelitjungfru 1600-tal.
- 12/1 Bernhard av Corleone, 1600-talskapuciner
- 13/1 Hilarius av Poitiers, biskop 300-tal
- 14/1 Oderik, missionär 1200-tal
- 15/1 Paulus, eremit från Thebe
- 16/1 Marcellus, den förste påven
- 17/1 Antonius den Store, abbot 300-tal
- 18/1 Margareta av Ungern, prinsessa
- 19/1 Henrik, biskop i Uppsala
- 20/1 Fabianus, påve och martyr 250
- 21/1 Agnes, Jungfru, martyr 304
- 22/1 Vincentius Palotti, ordensgrund
- 23/1 Henrik Suso, ordensgeneral

- 24/1 Frans av Sales, Biskop 1600-tal
- 25/1 Paulus omvändelse
- 26/1 Timoteus och Titus, Pauli lärjung.
- 27/1 Angelia Marie, ordensgrund.
- 28/1 Thomas av Aquino, dominikaner
- 9/1 Valerius, 300-talsbiskop i Trier
- 30/1 Aldegrund, abbedissa 600-tal
- 31/1 Giovanni Bosco 1800-talspräst

Februari

- 1/2 Blasius, biskop och martyr 300-tal
 - 2/2 Kyndelsmässodagen
 - 3/2 Ansgar, Nordens apostel 800-tal
 - 4/2 Nils Hermansson, biskop i Linköping
 - 5/2 Agata, jungfru och martyr, 1500-tal
 - 6/2 Paul Miki, martyr 1500-tal
 - 7/2 Venantus Fortunatus, poet, biskop, 500-tal
 - 8/2 Hieronymus Emiliani 1500-tal ordensgr.
 - 9/2 Apollonia, jungfru och martyr 200-tal
 - 10/2 Scholastica, jungfru 500-tal, nunna
 - 11/2 Vår fru av Lourdes, ett under
 - 12/2 Benedikt av Ariane, abbot 700-tal
 - 13/2 Foska och Maura, martyrer 200-tal
- Fortsättning nästa sida*

- 14/2 Cyrillus och Methodius, Europas skyddshelgon 800-tal och Valentin biskop och martyrer från 200-talet.
- 15/2 Sigfrid, Sveriges främste apostel
- 16/2 Onesimos, martyrer, Pauli lärjunge
- 17/2 Servitordens sju grundare 1200-tal
- 18/2 Simon av Jerusalem, Jesu kusin
- 19/2 Konrad av Piocenza, franciskaner 1300-tal
- 20/2 Eucherias, biskop av Orleans 700-tal
- 21/2 Petrus Daniani, biskop, lärare 1000-tal
- 22/2 Petrus biskopstol, 300 och Margareta av Cortona, botgörerska 1200-tal
- 23/2 Polycarpas av Smyrna, lärj. till aposteln Johannes, skribent.
- 24/2 Sergius, munk och martyrer död 304.
- 25/2 Valburgia, abbedissa 700-tal
- 26/2 Alexander, patriark av Alexandria död 228.
- 27/2 Gabriel av den smärtsrika modern, 1800-t
- 28/2 Romanus av Condat, abbot 400-tal
- Mars**
- 1/3 Albin, biskop av Vercelli 400-tal
- 2/3 Agnes av Prag, abbedissa 1200-tal
- 3/3 Kunigunda, kejsarinna av Tyskland 100-tal
- 4/3 Kasimir, hertig av Litauen 1400-tal
- 5/3 Fokas, martyrer 100-tal, trädgårdsmäst
- 6/3 Rosa av Viterbo, Jungfru, mystiker 1200-tal
- 7/3 Perpetua och Felicitas martyrer 204
- 8/3 Johannes av Gud, ordensstiftare, sjukhusbyggare 1500-tal
- 9/3 Domeniko Savo, elev död 1857
- 10/3 John Ogilvie, jesuit f. 1580
- 11/3 Eulopius, präst, martyrer 859.
- 12/3 Gregorius av Nyssa Biskop 300-tal
- 13/3 Leander, ärkebiskop i Sevilla f. 549.
- 14/3 Mathilda, kejsarinna 900-talet
- 15/3 Klemens Maria Hofbauer, präst 1700-
- 16/3 Heribert, ärkebiskop av Köln d. 1021.
- 17/3 Patrik av Irland 400-tal.
- 18/3 Fra Angeliko, ordensgrund. 1400-tal
- 19/3 Josef, Jesu fader
- 20/3 Cuthbert, biskop av Lindisfarne 600-
- 21/3 Nicolaus av Flüse, eremit 1400-tal
- 22/3 Amadeus av Savoyen, hertig 1400-t
- 23/3 Toribio, ärkebiskop av Lima 1500-t
- 24/3 Simon av Trento, barnmartyrer 1500-t
- 25/3 Lucia Filippini, ordensgrund d. 1730
- 26/3 Felix av Trier, 300-talsbiskop.
- 27/3 Frowin, Abbot av Engelberg 1100-tal
- 28/3 Guntram, frankernas kung 500-talet
- 29/3 Johannes Klimakos, abot död 649
- 30/3 Diemut av Wessobrunn, Nunna död 1130.
- 31/3 Riccieri, präst död 1236.

från sidan 5

En gåva överlämnas av MGF;s ordförande Karl-Ingvar Ångström.

Dragning av lotterivinster

*I sekreterarens frånvaro nedtecknat av Örjan Öberg.
FOTO; Örjan Öberg*

Minnesanteckningar Medlemsmöte Härnösands Släktforskare Tisdag 8 november 2005 Landsarkivet, Mittnordensalen.

1. Ordförande Roland Ek öppnade mötet och hälsade alla välkomna speciellt kvällens föredragshållare Gudrun Brännberg.
2. Dagordningen godkändes av de 30-tal personer som var närvarande.
3. Ordföranden påminde om föredraget den 6 december kl. 18.00 med namnet "Mästare i trä" som Göran Andersson kommer att berätta om.
4. Bäfvernytt behöver mera att "gnaga på" och behöver mera material. Skicka in bidrag som kan intressera många släktforskarentusiaster.
5. Ordföranden slog ett slag för hemsidan som kan vara intressant. Gå in på Ångermanlandsrötter via Genealogi.se. Örjan Öberg tar gärna emot bidrag och är ansvarig för hemsidan.
6. Påminnelse om Jubileumsveckan 7-12 november med olika aktiviteter på Landsarkivet. Lördag 12 november är Arkivens dag. Ordföranden slog ett slag för att medlemmarna skulle finnas till hands och hjälpa och intressera allmänheten som besöker Arkivet.
7. Vi fick information om pausrummet för forskare som iordningsställts vid entréhallen. Där finns en anslagstavla och tillgång till släktforskartidningar.
8. Lördagsöppet på Landsarkivet 2006 är nu bestämt till den 28/1, 25/2, 18/3 och den 22/4.
9. Planering pågår med de övriga Släktforskarföreningarna i Mittregionen om en gemensam resa till de finska Släktforskarlagarna i Vasa den 25/3 2006. Ordföranden lovade återkomma i ärendet.
10. Övriga frågor: Ska föreningen medverka som släktforskarvärdar på lördag? Ja, kom så många som möjligt var ordförandens svar. Medlemskort kommer att skickas ut inför det nya året 2006. Tryckstopp till Bäfvernytt? Nej, inte alls, lämna in bidrag för allas glädje!

Ordföranden avslutade mötet.

Efter mötet berättade Gudrun Brännberg från Indal om målare i Härnösandsstrakten. Hon berättade om sin forskning som hon hållit på med i 25 år och då särskilt intresserat sig för målare i Medelpad, Ångermanland, Hälsingland och även Finland. Det finns inte mycket nerskrivet men den tid som Gudrun intresserat sig mest för är 1700-1890 ungefär.

Fortsättning nästa sida

Gudrun Brännberg

Hon berättade om Paul Mickelsson född 1734 som flyttade till Stockholm som 20 åring och blev målarlärling. Han bytte namn till Paul Hallberg vilket inte var ovanligt att människor gjorde. Han kom att arbeta i Gnarps kyrka där han bidragit med sin kunskap. Det är intressant att det är män som finns i målarmästaryrket men som Gudrun berättade så är "deras hustrur dem behjälpliga". Det var ofta mycket skickliga målare som hade kunskap om mycket från porträttmåleri till vitkalkning av kyrkor. De var ofta mångsysslare och arbetade med måleriet under den varmare årstiden. Viktigt för målarna var att få tag på färgpigment. Det kunde de köpa från utlandet och mycket togs i land i Sundsvall. Sot var en viktig ingrediens för att göra svart färg. P.E. Sidenbladh var i Härnösand åren 1845-1850. Han tillverkade schablontryck på tapeter. Litet exklusivt för de välbärgade! Man smyckade askar, kannor och ofta då med blommor. Johan August Holmberg född 1866 arbetade i Sundsvall. Han målade på siden och då blev det flaggor och standar. En stor del av målarna var dalamålare och konkurrerade ut målarna från Medelpad och Ångermanland. Men många influensvägar fanns det och man inspirerade varandra i sin yrkesutövning. Magnus Dahlén var en målare från våra trakter som målade slädar. Förgyllning, polering och alla sorters lackeringar kom att bli målarnas uppgift men tyvärr signerade de sällan sina alster. Enligt Gudrun så fanns det tre teorier om målarna nämligen att de var geografiskt rörliga, använde alla former av måleri och hade ett verksamhetsfält. De rörde sig i sitt område lokalt eller säsongsvandrade för att arbeta men en del var gesäller och gjorde karriär och en del vandrade runt för att arbeta där det fanns behov av målare.

Gudrun fick som tack en bok om målare i Härnösandstrakten.

Kaffe serverades och en gemytlig fikastund avslutade hela mötet.

*Fört minnesanteckningarna har **Rigmor Öberg**.*

*FOTO: **Örjan Öberg***

***Lördagsöppet på Landsarkivet 2006 är nu bestämt till den
28/1, 25/2, 18/3 & 22/4.***

Salvera de oskyldiga barnen!

av *Barbro Lindqvist*

Det första man ser när man kommer in i Säbrå kyrka - om man i vapenhuset tittar åt höger - är en stor gravhäll upphängd på väggen. En lång inskrift på latin redogör för vad superintendenten Nicolaus Sternel, född i Boteå 1667, uträttade fram till sin död 1744. I kyrkans sakristia finns han avbildad på ett kopparstick: en herre med yvig peruk, stort skägg och sträng blick.

Bild av Sternel i sakristian i Säbrå kyrka.

Efter skolgång i Härnösand, 12 års studier i Uppsala och en flerårig utlandsvistelse för att lära sig perfekt

franska blev Sternel i Stockholm först rektor för en Luthersk-fransk skola och därefter pastor i Luthersk-franska församlingen.

Skolan och församlingen hade inrättats för att fransktalande utlänningar i Stockholm skulle samlas där och, om de inte redan var lutheraner, hjälpas att övergå till luthersk lära.

Vuxna utlänningar som inte var lutheraner tvingades inte att bli det. Men deras barn måste gå i luthersk skola och delta i lutherska gudstjänster. Detta ansågs "lända Gud till ära, Kungl. Maj:t till allernådigst välbehag och de villfarande till omvändelse och salighet".

Alla katolska föräldrar delade inte den uppfattningen utan sökte en utväg för att behålla sina barn kvar i sin kyrka. Ibland lyckades de, med utländska katolska ambassadörers hjälp. Som en gång på hösten 1701.

Kamp om barn

Nicolaus Sternel var det året nyttillträdd pastor i Luthersk-franska församlingen. Vad fick han höra berättas? Jo, att Frankrikes ambassadör i Stockholm hade tagit till sig elva barn, "större och smärre", och att barnen höll på att föras ombord på ett fartyg i Dalarö med vilket ambassadören skulle färdas till Frankrike.

Upprörd skickade Sternel – känd som en trägen och vaksam man – ett bud till sekreteraren hos Överståthållaren i Stockholm med anhållan att sekreteraren skulle underrätta överståthållaren om vad som höll på att ske "på det att med det snaraste order kunde givas att franske ambassadörens farkost noga

Fortsättning nästa sida

blir visiterad och dessa oskyldiga barn salverade". Härmed måste nödvändigt hastas, betonade Sternel, för barnen var resfärdiga.

Överståthållaren, Hans Excellens greve Kristofer Gyllenstierna, ilade till den tidens Göran Persson, kanslipresidenten Bengt Oxenstierna som klokt frågade: "Vad är det för barn?" En kanslitjänsteman sändes iväg de två milen till Dalarö för att ta reda på det. Han återkom med beskedet att bland barnen fanns några vilkas far, en fransk perukmakare, varit borgare i Stockholm. Nu blev det ännu mer fart på överståthållaren. Det kungliga rådet, i vilket han ingick, kallades skyndsamt till extra sammanträde. Kungen själv, Karl XII, befann sig på krigsfot i Kurland, men riksråden hade behörighet att ensamma besluta i självklara saker.

Vidlyftigt diskuterande

Sex riksråd inställde sig och Gyllenstierna redogjorde för ärendet. Vi måste handla snabbt och bestämt, förklarade han, den franske ambassadören har inte rätt att föra lutherska barn från Sverige.

En vidlyftig diskussion följde och pågick i flera timmar trots att Gyllenstierna ideligen påpekade att rådet genast måste ge order om att barnen skulle hämtas tillbaka – fartyget väntade bara på gynnsam vind att gå ut med.

Om och om igen lästes upp vad som stod i förordningar och lagar om främmande trosbekännares barn.

Kyrkolagens 1 kap. 5 § var inte så helt lätt att tolka. Den föreskrev att främ-

mande trosbekännare (t.ex. katoliker) skulle låta sina barn uppfostras i den lutherska läran för så vitt barnen ville njuta burskap (= stanna i Sverige och tillåtas bli borgare).

Får inte de främmande ta med sig sina barn om de flyttar från Sverige, undrade ett av riksråden. Små barn kan väl inte säga om de vill bli borgare, menade en annan. Kanske lagrummet bara gäller borgarebarn, frågade andra. Dessutom var saken politiskt känslig eftersom självaste franske ambassadören låg bakom försöket att föra bort barnen till ett katolskt land.

Gyllenstierna tvingades mot reglerna att först av alla motivera sin åsikt. Han sade sig tolka lagen så att barn till främmande trosbekännare inte fick släppas ur riket förrän barnen uppnått en sådan ålder att de kunde uttala sig om de ville bli borgare eller inte. Det är nödvändigt att tillfråga barnen om detta, hävdade han.

De övriga riksråden, trötta på diskuterandet, uppdrog åt Gyllenstierna att i egenskap av överståthållare och exekutor ta reda på vad barnen på fartyget ville.

Snöpligt misslyckande

Gyllenstierna var nog inte odelat glad åt uppdraget. Han var visserligen en paragrafryttare av rang och gick aldrig med på det minsta undantag. Men måste han ensam ta ansvaret, då blev han rädd. Tänk om han gjorde något fel och råkade i sin konungs onåd!

Han började med det som var lättast – att förmana andra. Både magistraten och konsistoriet i Stockholm fick skrivelser från honom där han inskräppte

Fortsättning nästa sida

Monsieur le secretaire Fehman
mon tres honore et tres cher amy.

Lunden endelstufvanden berottas ut fransiske Ambaffan
Deven for sig till sig ofvann de fenne stigen Boren störan
ord smöran som som vill utspraciceva till somendog let
svilken anden for som dogar som liden listet fenne for i fenne
till de fenne ut der blifvne embasquerade; En biden Jay
sinne ut de secreteraren, som nu som som man vill
somendog fenne Excell. de ofvann de fenne till somendog gifva
en ind ut med sinne ordre liden gifvas, ut fransiske
de Ambaffadeurens for list nya de fenne vifsterad och
de ofvann de fenne salverade. En med somendog vif
vifvndigt fenne, ut fenne der vifvndigt vifvndigt. Klav
for god ut fenne fenne med liden min vifvndigt som fenne
vifvndigt gifva vifvndigt vifvndigt. En fenne fenne for
den favorable intereffin, gifvnen till Stats Contoiret.
Ging fenne ut den liden fenne en god effect. Adieu
Vofre kes oberiffant
Nicolaus Sternel.

Pastor Sternels biljett till överståhållarens sekreterare oktober 1701

att främmande trosbekännare som blivit borgare uppfostrade sina barn i den rätta kristliga läran. Vidare skaffade han sig upplysningar om barnen på fartyget. Det visade sig att två av dessa var barn till ambassadörens stallknekt. De tillhörde alltså kategorin "ambassadörens husfolk" som inte berördes av de svenska uppfostringsreglerna. Två tonåringars far var en konstnär

som Karl XI kallat från Frankrike för att utföra målningar på det nybyggda Stockholms slott och deras mor hade fått anställning hos prinsessan Ulrika Eleonora. Prinsessan hade gett barnen pengar till deras resa. Inte kunde väl riksråden ge sig till att hindra det som prinsessan uppmuntrat? Den perukmakare vars fyra barn var med på fartyget, hade under flera år varit borgare i Stockholm men med

Fortsättning nästa sida

sin familj flyttat till Riga. Där hade han och hans hustru nyligen dött och lämnat sina barn i största elände. Den franske ambassadören som just då uppehållit sig i Riga, hade tagit barnen med sig till Sverige för vidare befordran till Frankrike. Det var barmhärtigt gjort av ambassadören, medgav Gyllenstierna, och perukmakaren var ju förresten inte längre borgare i Stockholm. Därtill kom att vinden de senaste dagarna varit så favorabel att fartyget med barnen seglat iväg.

Jag kan alltså inte låta hämta dem tillbaka, konstaterade Gyllenstierna, antagligen med en viss lättnad. Men nog var det snopet för honom att behöva redovisa misslyckandet för kollegerna i det kungliga rådet.

Tacksamma katoliker

Samtidigt rapporterade en sekreterare vid franska ambassaden i Stockholm till utrikesministern i Frankrike att ambassadören lämnat Sverige. Han berättade att ambassadören på ett fartyg, som avgått några dagar innan det fartyg han själv avrest med, låtit föra ombord flera franska barn från Stockholm. Om ambassadören inte skulle ha gjort detta skulle alla dessa barn utan tvivel ha blivit lutheraner, framhöll sekreteraren och fortsatte: "Denna kärleksgärning har mycket rört och glatt den franska kolonin i Stockholm. Ambassadören ordnade med barnens ombordtagande på ett sådant sätt att det varken ledde till bekymmer för honom själv eller väckte misstankar hos prästerna i Stockholm. De visste inte vad som pågick och de känner fortfarande inte till det." Sekreteraren var

tydligt helt okunnig om de höga myndighetspersonernas aktivitet att försöka hejda barnens bortförande.

Bland barnen på fartyget som stävade mot Frankrike befann sig troligen en åttaårig pojke som en tidigare fransk ambassadör tagit hand om. Detta hade skett när pojkens katolska mor, övergiven av sin make, avled i Stockholm. Även då hade lutherska präster klagat hos överståthållaren. De påstod att ambassadören skickat tre karlar att med våld föra pojken till hans hus.

Ingen brydde sig om pojken, jag hade inte samvete att låta honom svälta ihjäl, försvarade sig ambassadören hos kanslipresidenten Oxenstierna.

När han avslöjade sitt tilltag i en rapport till den franske kungen kom han med en annan förklaring: "En lite tokig luthersk präst försöker med pengar locka till sig unga pojkar och ville också ta den här lille, men jag räddade honom". Han ålade sin ambassadpräst att undervisa pojken i den katolska religionen och att se till att pojken fick följa med näste franske ambassadör till Frankrike.

Under 1690-talet ordnade en jesuitpräst, anställd hos den österrikiske ambassadören, i hemlighet att några söner till katoliker i Stockholm sändes till katolska läroanstalter i utlandet.

Detta väckte harm bland lutherska präster. De begärde att överståthållaren skulle tillhålla patern att skaffa gossarna igen och låta patern bli näpst för att han förförde folk till den papistiska villfarelsen. Men såsom tjänare hos en ambassadör åtnjöt jesuiten immunitet och kunde inte bestraffas.

Fortsättning nästa sida

Saknad av ingen

Överståthållaren Gyllenstierna hade alltså det lutherska prästerskapets stöd i sin omedgörlighet gentemot katoliker och han fortsatte att idogt vaka över att de inte företog sig något som svensk lag förbjöd.

Han avled 1705. Det är inte överraskande att den katolik i Stockholm som underättade franska regeringen om Gyllenstiernas död slutade sitt meddelande med orden: "Aldrig har en människa blivit mindre saknad."

Nicolaus Sternel, emellertid, torde snart ha glömt barnarövet i Dalarö. Han sägs ha varit en man "av kvickt, lätt och muntert lynne" och efter åren i Stockholm upplevde han mycket under sina 16 år som superintendent i Härnösands vidsträckta stift. Han an-

ordnade prästmöten, företog besvärliga visitationsresor till Jämtland, Jokkmokk och Tornedalen och var nära att drunkna i Ångermanälven under en vinterresa till Åsele lappmark. I stället för att försöka omvända katoliker verkade han ivrigt för att höja samernas andliga kulturnivå.

Källor

Uppgifter till denna artikel har jag funnit i handlingar i Riksrådsprotoll i Riksarkivet, Stockholms domkapitels arkiv och Överståthållarämbetets arkiv i Stockholms stadsarkiv samt i franska utrikesministeriets arkiv i Paris. Leonard Bygdén har skrivit om Sternel i Härnösands Stifts Herdaminne I s. 16-18, Uppsala 1923.

Med Hampe på målarresa.

1934, vid den tiden för denna lilla berättelse, hade min far och jag just flyttat från Salteå till Härnösand. Mina äldre systrar var utflugna var och en på sitt håll och vistades i hemmet endast tidvis. Min far; som hade trafikrättigheter med bil, som det hette, kom att köra Hampe Svanberg och hans hustru Adolfina vid många tillfällen, såväl före som efter vår flyttning. Våra familjer kände varandra väl, eftersom min mor (som avled 1930) också tillhörde slakten Svan-

berg. Hampe och Adolfina Svanberg var, liksom vi, tidigare Norabor men de bodde nu i Gådeå by utanför Härnösand. Exakta tidpunkten för "målarresorna" hittade jag nyligen i pappas efterlämnade bokföring. Detta väckte ett trevligt minne som jag beslöt skriva ned.

Fortsättning nästa sida

B Föreningspost

Avs:

Härnösands

Släktforskareförening

Agneta Olofsson

Kastellgatan 26

871 60 Härnösand

från föregående sida

Vid två av Hampes målarresor, den 29 september och 4 oktober 1943, hade jag nöjet att få följa med. Hampe och Adolfina hade valt en av de vackraste platserna vid Indalsälven, Sillre by, som målarobjekt och där stannade vi dessa två sköna höstdagar, så länge dagsljuset varade. Det var för mig en stor upplevelse att få se Hampe i full verksamhet. Han var oerhört snabb när han skissade upp motivet på den ganska stora duken. Sedan växte bilden fram i sina vackra höstfärger. Han hade tavlan nästan komplett klar när det började skymma och det var tid att vända hemåt. Jag minns att det var problem att sedan få in den oskadad i bilen. En lika stor målning blev resultatet av den andra resan, motivet även denna gång en vy över älven. Det vore roligt få veta var de två målningarna hamnade. Adolfina tyckte det var trevligt med lite kvinnligt sällskap - även om jag bara var en flicksnärta - väntan kanske tycktes henne lång ibland. Både Adolfina och jag hade matsäck med oss, men vi hade inga kokmöjligheter, men Adolfina hade lösning på detta. Hon tog sin iordningställda kaffepanna och vi promenerade iväg genom byn och knackade på i en av stugorna och bad att få koka på deras spis. Lätt som en plätt! Adolfina hade vanan inne efter många år som konstnärshustru. Vi fick i detta kök se en tingest som åtminstone jag aldrig förr sett - ovanpå den vanliga järnspisen var en betydligt mindre spis placerad där elden sprakade för fullt - "en sparspis" upplyste husmodern oss (med den trevliga dialekten som förekommer i denna del och en del andra trakter av Sverige) "man spar mycket bränsle med att ha en sådan spis sommartid". Byborna visade oss stor vänlighet. De kände sig nog hedrade när en konstnär satte upp sitt staffli i deras by och hans ståtliga hustru kom på besök. Adolfina Svanberg var en stilig kvinna. Ett ungdomsminne och tidsbild nedtecknat pingstdagen 2004.

Märtha Hall